

Ryc. 37. Pracownia Władysława Czachórskiego w Grabowczyku ok. 1900 r., wg R. Aftanazego 1995.

uruchomiono połączenie autobusowe z Grabowcem i Hrubieszowem.

Pod koniec lat 40-tych zorganizowano we wsi Punkt Skupu Mleka mieszczący się początkowo u Edwarda Lisiuka, gdzie mleko do 1955 roku przyjmowała Zofia Lisiuk. Później przez kilka lat punkt prowadził Franciszek Kołtun w swoim lokalu, a pod koniec lat 50-tych skup mleka we wsi został zlikwidowany.

Do kolejnych ważnych przedsięwzięć należy zaliczyć meliorację łąk w latach 1963-1964, telefonizację w 2000 roku oraz budowę świetlicy wiejskiej (Domu Ludowego) w latach 1989-1992. Duży wkład pracy przy tej ostatniej inwestycji miał Władysław Chylewicz, przewodniczący Komitetu Budowy oraz Jan Lisiuk, wieloletni sołtys Grabowczyka.

Życie kulturalne wsi rozwijało Koło Gospodyń Wiejskich założone w 1974 roku, a jego przewodniczącą została Teresa Lisiuk. Koło prowadziło szkolenia członkiń i organizowało imprezy okolicznościowe. Do tych ostatnich należały „Dni Grabowczyka” współorganizowane z GOK-iem w Grabowcu w latach 80-tych XX wieku, gdzie bawiła się ludność z całej gminy. Po kilkunastu latach działalności Koło przestało funkcjonować.

Obecnie Grabowczyk jest niewielką miejscowością. Według danych na koniec 2010 roku liczył 345,39 ha powierzchni oraz 124 mieszkańców.

GRABOWIEC

Siedziba gminy, położona w centralnej części gminy, nad rzeką Kalinówką, w obrębie Działów Grabowieckich.

W wyniku badań powierzchniowych prowadzonych w 1987 i 1997 roku w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) na terenie Grabowca odkryto 60 stanowisk archeologicznych (punktów osadniczych)²⁴⁵. Najstarsze, niezbyt liczne ślady osadnictwa ludzkiego pochodzą ze środkowego neolitu i można je łączyć z kulturą lubelsko-wołyńską (4700-3400 r. p.Chr.), a reprezentują je fragmenty naczyń glinianych oraz dwa odłupki krzemienne. Nieco młodsza chronologicznie kultura pucharów lejkowatych (4200-2900 r. p.Chr.) reprezentowana jest przez kilkadziesiąt ułamków naczyń glinianych, czworosieczną siekierę krzemioną, prześlik gliniany oraz 5 wiórowców krzemiennych. Kolejną fazę osadniczą reprezentują zabytki kultury amfor kulistych (3400-2500 r. p.Chr.). W tej grupie obok kilku ułamków naczyń na uwagę zasługują 2 całe i 2 fragmenty siekier krzemiennych starannie gładzonych, tłuk kamienny oraz retuszowane narzędzie krzemienne. Schyłkowa faza neolitu reprezentowana jest przez 3

²⁴⁵ A. Urbański 1987, Dokumentacja obszaru AZP nr 85-90, archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu; J. Niedźwiedz 1997, Dokumentacja obszaru AZP nr 85-91, archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu.

całe i 3 fragmenty toporków kamiennych, a zaliczono je do kultury ceramiki sznurowej (290-2200 r. p.Chr.). Bogatsze osadnictwo zanotowano we wczesnej epoce brązu za sprawą kultury mierzanowickiej (2200-1600 r. p.Chr.) i strzyżowskiej (1750-1600 r. p.Chr.). Reprezentują je, obok licznych fragmentów naczyń, zdobionych często odciskami sznura, także narzędzia krzemienne: 2 siekiery, 2 całe i 2 fragmenty sierpów, grot, 5 retuszowanych zgrzebeł, 2 wiórki retuszowane, okruchy i odłupki. Na kilku kolejnych stanowiskach znaleziono fragmenty naczyń glinianych kultury trzcinieckiej (1600-1200 r. p.Chr.).

Późniejsza faza osadnictwa datowana na epokę brązu i wczesną epokę żelaza została zarejestrowana na kilkunastu stanowiskach. Są to pozostałości osad kultury łużyckiej (1200-450 r. p.Chr.), a w jednym przypadku także cmentarzyska ciałopalnego, o czym świadczy obecność przepalonych kości ludzkich. Nieco młodsze chronologicznie są niezbyt liczne fragmenty naczyń kultury przeworskiej (I w. p.Chr. – V w.). Z okresu rzymskiego pochodzi brązowa fibula odkryta przypadkowo na jednym z pól, zaliczona do kultury wielbarskiej (III-IV w.)²⁴⁶.

Stosunkowo bogate zabytki w postaci licznych ułamków naczyń glinianych, kilku grotów żelaznych do strzał z łuku, noża żelaznego oraz zawieszki w postaci miniaturowego toporka ażurowego²⁴⁷ pozostawili po sobie Słowianie zamieszkujący ten teren od VIII wieku. Ludność słowiańska na przełomie XII i XIII wieku wybudowała tu gród, którego pozostałości położone są na terenie obecnej wsi Bronisławka.

Pierwsza wzmianka źródłowa o Grabowcu pochodzi z roku 1268, kiedy w latopisie hipackim zanotowano „Gdy w roku 1268 poczęli Lachowie wojować koło Chełma, Szwaro ruszył do Chełma a Włodzimierz do Czerwienia, wobec czego Lachowie odeszli od Czerwienia [...] w stronę Belza i poczęli palić wsie, skoro zaś kniaź Wasylko prędko nadszedł od strony Grabowca ze Szwarnem i synem swoim Włodzimierzem i przybyli do Czerwienia, widzieli właśnie owe wsie palone przez Lachów, leżące między Czerwieniem a Belzem”²⁴⁸. Pierwotnie było tu „dworzyszczce”, położone na wyniosłym wzgórzu, otoczone z trzech stron wodami stawu, do którego prowadził zwodzony most od strony pól. Osada przyrodowa położona była w dole, w miejscu dzisiejszej wsi. Grabowiec wówczas należał do ruskiego księstwa halicko-włodzimierskiego, ale wraz

²⁴⁶ A. Kokowski, Goci. Od Skandzy do Campi Gothorum, Warszawa 2007.

²⁴⁷ Spektakularne zabytki z terenu Grabowca znajdują się w zbiorach Izby Pamięci w Grabowcu.

²⁴⁸ Litopis Ruskij, Lviv 1989, s. 426.

Ryc. 38. Brązowa zapinka gocka (kultury wielbarskiej) z Grabowca.

Ryc. 39. Krzemieny sierp z epoki brązu znaleziony na polach Grabowca.